

УДК 377

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОПОРЯДЖУВАЛЬНИКІВ БУДІВЕЛЬНИХ

Тетяна Пятничук,

науковий співробітник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Реферат

У статті обґрунтовано педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх опоряджувальників будівельних, необхідні в подальшому для розроблення результативної технології професійного навчання: оновлення змісту професійної освіти з урахуванням техніко-технологічних змін у будівельній галузі; індивідуалізація професійного навчання на основі особистісно-орієнтованих технологій; активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів; розробка інтегративного начально-методичного комплексу професійного навчання; удосконалення системи контролю навчальних досягнень учнів. Результати наукового пошуку можуть застосовуватися у професійно-технічних навчальних закладах будівельного профілю для ефективної організації навчального процесу.

КЛЮЧОВІ СЛОВА:
педагогічні умови, професійна компетентність, оновлення змісту, індивідуалізація навчання, активізація, інтегративний комплекс

Вступ. Пошук нових і впровадження існуючих педагогічних умов неодмінно приводять до вдосконалення навчального процесу та покращення результатів навчання. Результати обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх опоряджувальників будівельних дають змогу визначити провідні напрями наукового пошуку, розробити технологію ефективного формування здатностей учнів до професійної діяльності.

Метою статті є визначення та обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки майбутніх опоряджувальників будівельних у професійно-технічних навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Для визначення педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх опоряджувальників будівельних проаналізуємо зміст понять «умови» та «педагогічні умови». У філософії «умову» визначають як те, «від чого залежить дещо інше (зумовлене), що робить можливим наявність речі, стану, процесу на відміну від причини, яка є логічною умовою наслідку дії» і як «істотний компонент комплексу об'єктів (речей, їх станів, взаємодій), із наявності якого за необхідністю походить існування цього явища» [13, с.207].

Словник з освіти та педагогіки визначає «умову» як сукупність перемінних природних, соціальних, зовнішніх та внутрішніх впливів, що продукують фізичний, психічний, моральний розвиток

людини, її поведінку; виховання і навчання, формування особистості. Глумачний словник надає слову «умова» декілька значень: 1) необхідна обставина, що уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь; 2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; 3) правила, що існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, дійсності, що забезпечують нормальну роботу чого-небудь [3, с. 1506].

Глумачний словник слову «умова» надає декілька значень: 1) необхідна обставина, котра уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь; 2) обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь; 3) правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, дійсності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь [3, с. 1506]. Особливістю умови є те, що вона сама собою, без діяльності, не може перетворитися на нову дійсність, продукувати її, вона лише створює можливість нової речі як зумовленої.

Словник-довідник з професійної педагогіки визначає «педагогічні умови» як обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей [14, с. 143]. Ю. Бабанський визначає педагогічні умови як обставину, за якої «компоненти

навчального процесу (навчальний предмет, викладання і учіння) представлені в найкращій взаємодії, і яка дає можливість учителю успішно викладати, керувати навчальним процесом, а учням – успішно вчитися» [1, с. 61].

Оскільки потреби ринку праці вимагають істотної модернізації процесу сучасної системи професійно-технічної освіти, у нашому дослідженні важливо визначити дієві педагогічні умови ефективного формування професійної компетентності майбутніх опоряджувальників будівельних.

Під педагогічними умовами формування професійної компетентності майбутніх опоряджувальників будівельних ми розуміємо сукупність компонентів педагогічної системи, при дотриманні яких забезпечується досягнення мети навчального процесу. Звернемося безпосередньо до теоретичного обґрунтування визначених нами педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх будівельників опоряджувальних.

Оновлення змісту професійної освіти з урахуванням техніко-технологічних змін у будівельній галузі. Зміст освіти – зумовлені цілями та потребами суспільства вимоги до системи знань, умінь та навичок, світогляду та громадських і професійних якостей майбутнього фахівця, що формуються у процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку науки, техніки, технологій та культури. Зміст навчання – науково обґрунтований методичний та дидактичний навчальний матеріал, засвоєння якого забезпечує здобуття освіти і кваліфікації згідно з освітньо-кваліфікаційним рівнем [12, п. 5 ст.1].

Словник «Професійна освіта» визначає, що на зміст професійно-технічної освіти «...впливають об'єктивні (потреби суспільства в розвитку робочої сили; розвиток науки і техніки, що супроводжується появою нових ідей, теорій і докорінними змінами в техніці й технології) та суб'єктивні фактори (політика керівних сил суспільства, методологічні позиції вчених)» [14, с. 117].

На думку С. Гончаренка, зміни в соціально-економічному житті країни зумовлюють зміни в підході до професійної підготовки майбутніх робітників: якщо раніше професійно-технічна освіта готувала

вузьких фахівців для конкретної галузі виробництва, то сьогодні вона повинна орієнтувати підготовку «випускника професійної школи не до роботи на конкретному робочому місці, а до галузевого ринку праці» [5, с. 6]. У сучасних умовах фундаментація професійно-технічної освіти стає неодмінною і провідною умовою в системі підготовки майбутніх кваліфікованих робітників. Саме на її основі найбільш ефективно можуть бути сформовані якості майбутнього кваліфікованого робітника: професійна мобільність, здатність до постійного саморозвитку і самоосвіти, гнучкого мислення тощо.

Для відповідності випускників будівельних училищ сучасним вимогам, зміст професійної освіти має постійно реагувати на зміни на ринку праці, узгоджуватися з ними та випереджати їх. За цих умов випускник постійно володітиме знаннями про новітні матеріали, технології, обладнання, що дасть йому змогу бути конкурентоспроможним і мобільним. Для забезпечення виконання зазначених цілей, зміст професійної підготовки має включати:

- ціннісний компонент як сукупність ціннісних орієнтацій для майбутньої професійної діяльності, забезпечення усвідомлення і сприйняття ними норм і правил цієї діяльності, культури професійного етикету;

- пізнавальний – має формувати в них систему професійних знань;

- діяльнісний, що сприяє формуванню і постійному вдосконаленню творчих методів, прийомів, форм та культури професійної діяльності;

- особистісний – має сприяти самопізнанню учнем себе як творчої особистості, допомогти в самоактуалізації, самовизначенні, самореалізації й самоутвердженні спочатку в навчальній, а згодом – у майбутній професійній діяльності.

На думку автора та за результатами дослідження в навчальних закладах будівельного профілю, оновлення змісту професійного навчання з урахуванням техніко-технологічних змін у будівельній галузі має налягати:

- вивчення вимог роботодавців, працівників будівельної галузі до освітнього

Т. Пятничук. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх опоряджувальників будівельних

рівня випускників: проведення бесід, анкетування;

– залучення представників підприємств до роботи по проведенню конкурсів професійної майстерності учнів і майстрів в училищах, у державних кваліфікаційних атестаційних комісіях;

– проведення спільно з роботодавцями засідань методичних комісій училища по визначенню застарілих тем спеціальних дисциплін і виробничого навчання, включенню тем за новітніми матеріалами і технологіями;

– проведення екскурсій на підприємствах, приватних фірмах, виставках будівельних матеріалів, організація стажування педагогів училища по вивченню новітнього обладнання, матеріалів, програмного забезпечення, технологічних процесів;

– спільне з виробничниками проведення виробничої практики учнів на будівельних об'єктах – організація наставництва;

– коригування начальних планів і програм з урахуванням побажань виробничників.

Відтак, педагогічна умова оновлення змісту професійної освіти з урахуванням техніко-технологічних змін у будівельній галузі забезпечується врахуванням у професійному навчанні сучасних досягнень науки, техніки і передових технологій, загальнонаукових та професійно-політехнічних понять, вивченням передових прийомів та способів праці, організацією спільної роботи з підприємствами-замовниками робітничих кадрів із включенням ціннісного, пізнавального, діяльнісного, особистісного компонентів.

Індивідуалізація професійного навчання на основі особистісно-орієнтованих технологій. Гуманізація сучасної освіти передбачає зосередження уваги педагогів на особистості кожного учня, створенні необхідних умов для розвитку природних здібностей. Як зазначає В.Кремень, «постає завдання формувати в системі і поза нею людину, здатну успішно функціонувати в умовах постійних трансформацій, сприймати мінливість світу не як неприсмну тимчасову особливість життя, а як істотну характеристику власної життєдіяльності, йдеться, по суті, про

людину з інноваційним типом мислення, культури і поведінки» [9, с. 409].

В «Енциклопедії освіти» визначено: «індивідуалізація навчання – це планування та здійснення навчання відповідно до індивідуальних особливостей учнів. Йдеться, насамперед, про своєрідність їхніх відчуттів, сприймань, мислення, пам'яті, уяви, особливості інтересів, нахилів, здібностей, темпераменту, характеру» [6, с. 332].

Індивідуалізація навчання – така форма організації навчального процесу, при використанні якої вибір засобів, прийомів, темпу навчання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень розвитку їхніх здібностей до навчання. Суть принципу індивідуального підходу полягає в адаптації навчання до змісту і рівня знань, умінь та навичок кожного учня або до характерних для нього особливостей процесу засвоєння. І. Унт зазначає: «Індивідуалізація – це врахування в процесі навчання індивідуальних особливостей учнів у всіх його формах і методах, незалежно від того, які особливості і в якій мірі враховуються» [15, с. 8].

Індивідуалізація навчання передбачає певні етапи в роботі з учнями, так, за А. Кірсановим це: «діагностика, заповнення прогалин, прогноз, моделювання, створення оптимальних умов для включення кожного учня в активну навчальну діяльність на рівні своїх потенційних можливостей, всебічного їх розвитку» [7, с. 52]. С. Гончаренко зазначає: «Системи індивідуалізованого навчання – системи, які організують індивідуальний темп засвоєння навчального матеріалу, спільного для даного контингенту. Індивідуалізовані системи навчання – в яких побудова навчального процесу спрямована на підведення всіх учнів до єдиного, чітко заданого, мінімального, однак досить високого рівня оволодіння знаннями й уміннями» [4, с. 192].

Таким чином, принцип індивідуального підходу в навчанні – це вихідне, початкове положення щодо відбору змісту, форм організації та методів навчання, який реалізовується через індивідуалізацію навчальної діяльності. Зміст принципу індивідуального підходу полягає в такій організації навчального

процесу, при якій вибір методів, прийомів і темпу навчання враховує індивідуальні відмінності учнів, рівень їхніх здібностей до навчання.

Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів. Як визначає академік В. Кремень, «нова демократична освітньо-педагогічна ідеологія передбачає переорієнтацію з інформаційного на проблемно-діяльнісний тип освіти» [8, с. 4]. Від латинського *activus* – діяльний. Активність визначається як «...здатність особистості до свідомої трудової і соціальної діяльності, міру цілеспрямованого, планомирного перетворення нею навколишнього середовища і себе» [13, с. 10].

На переконання автора, опанування навчальним матеріалом і розумовий розвиток майбутніх опоряджувальників будівельних відбуваються внаслідок активної навчально-пізнавальної діяльності, коли вони виступають суб'єктами навчальної діяльності; виявляють інтерес до знань, усвідомлюють мету навчання, поліпшують й організують свою роботу, ставлять проблеми і шукають їх вирішення. Оскільки активна навчально-пізнавальна діяльність учнів впливає на ефективність оволодіння майбутніми робітниками професійною компетентністю, вважаємо за доцільне розглянути суть понять «активність», «активізація». Отже, активізувати – значить організувати спільну навчально-пізнавальну діяльність викладача і студентів, спонукати учасників навчального процесу до її енергійного здійснення, подолати інертність, пасивність та стереотипи форм навчання [10]. Таким чином: активізація – це цілеспрямований процес розвитку навчально-пізнавальної активності учнів від репродуктивного виконання розумових і практичних дій до творчого оволодіння професійною діяльністю.

На думку автора і враховуючи особливості професійної підготовки майбутніх опоряджувальників будівельних, реалізувати умову активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів можна за напрямами:

– упровадження модульної системи організації навчального процесу;

– удосконалення професіоналізму викладачів спеціальних дисциплін та майстрів виробничого навчання;

– забезпечення різноманітності методів, прийомів, форм і засобів навчання, пріоритетності методів і форм активного навчання.

Розробку інтегративного начально-методичного комплексу професійного навчання як педагогічну умову не можна переоцінити: від якості дидактичного та методичного забезпечення залежатиме рівень сформованості професійної компетентності майбутніх опоряджувальників будівельних [10]. Навчально-методичний комплекс професійного навчання передбачає оптимальну систему навчально-дидактичної документації, науково-методичної та навчальної літератури, технічних і дидактичних засобів навчання, засобів контролю та критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів, необхідних для формування професійних умінь і навичок, відповідно до вимог кваліфікаційних характеристик [2].

До основних дидактичних засобів навчання віднесемо документацію письмового інструктування, до якої належать: алгоритми дій, операційні, інструкційні, інструкційно-технологічні та технологічні карти.

Складовими дидактичних засобів навчання є *тестові і контрольні-перевірочні завдання і картки*, які, крім основного завдання, обов'язково забезпечують індивідуалізацію навчання.

Модульні пакети, як комплекс начально-методичного забезпечення кожного навчального предмета в навчальному модулі мають містити:

– програму навчальної дисципліни за модульним принципом;

– розподіл балів за рейтинговою системою оцінювання знань;

– зміст уроків, практичних, семінарських, лабораторних занять, форми контролю поточної успішності;

– комплекти різнорівневих завдань для організації диференційованого підходу при вивченні навчальних дисциплін;

– завдання для самостійної роботи;

– розподіл балів за елементами змістових модулів під час поточного оцінювання знань;

Т. Пятничук. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх опоряджувальників будівельних

– дидактичний матеріал для уроків і поточного оцінювання знань;

– контрольні або тестові питання по навчальній дисципліні;

– перелік літератури.

Варто підкреслити, що в будівельних училищах обов'язковими умовами розробки інтегративного начально-методичного комплексу є:

– наявність педагогічних кадрів високої кваліфікації;

– надання педагогічним працівникам можливості підвищення кваліфікації;

– матеріально-технічна база, що має забезпечувати повне виконання навчальних планів і програм професійної підготовки опоряджувальників будівельних.

Унеабияке значення має удосконалення системи контролю навчальних досягнень учнів з урахуванням кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Ефективність професійної підготовки майбутніх робітників значною мірою залежить від наявності в навчальному закладі системи оцінювання навчальних досягнень учнів. Згідно п. 4.1 «Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах» [11], організовується та здійснюється поточний, тематичний, проміжний і вихідний контроль навчальних досягнень учнів, визначається рівень їхньої кваліфікаційної атестації:

Доречно вказати, що оцінювання навчальних досягнень учнів має виконувати функції:

– контролюючу – визначення рівня досягнень окремого учня чи групи, виявлення рівня готовності до засвоєння нового матеріалу;

– навчальну – оцінювання досягнень учнів, що сприяє повторенню, уточненню і систематизації навчального матеріалу, вдосконаленню їхньої підготовки;

– діагностико-коригуючу – з'ясує причини труднощів під час навчання, прогалин у знаннях і вміннях та коригує діяльність по усуненню недоліків;

– стимулюючо-мотиваційну – стимулювання бажання поліпшити свої результати, формування мотивів навчання;

– виховну – формує вміння відповідально працювати, застосовувати контроль і самоконтроль, розвиває кращі якості особистості.

Висновок. Обґрунтовні провідні педагогічні умови: оновлення змісту професійної освіти з урахуванням техніко-технологічних змін у будівельній галузі; індивідуалізація професійного навчання на основі особистісно-орієнтованих технологій; активізація навчальної діяльності учнів; розробка навчально-методичного комплексу професійного навчання; запровадження системи контролю навчальних досягнень учнів – уможливають цілеспрямоване формування професійної компетентності, забезпечують оптимізацію процесу оновлення змісту, активізацію пізнавальної діяльності учнів, впровадження сучасних технологій навчання.

Література

1. Бабанский Ю.К. *Интенсификация процесса обучения* / Юрий Константинович Бабанский. – М.: Педагогика, 1989. – 560 с. – (Труды действительных членов и член-кор. АН СССР).

2. Беляева А. П. *Дидактические принципы профессиональной подготовки в профтехучилищах: метод. пособие* / Антонина Павловна Беляева. — М. : Высшая школа, 1991. — 208 с.

3. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов.)* / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ, «Перун», 2009. – 1736 с.

4. Гончаренко С.У. *Український педагогічний енциклопедичний словник. Вид. 2-ге, доп. і виправлене.* – Рівне: «Волинські обереги», 2011. – 552 с.

5. Гончаренко С. *Фундаментальність професійної освіти – потреба часу* / Семен Гончаренко // *Проф.-техн. освіта.* – 2005. – №1. – С. 5-6.
6. *Енциклопедія освіти.* Гол.ред. академік НАН і АПН України, Президент АПН України В.Г.Кремень. Київ, Юрінком Інтер, 2008. – 1037 с.
7. Кирсанов А.А. *Индивидуализация учебной деятельности как педагогическая проблема* / А.А. Кирсанов, - Казань, 1982 – 224 с.
8. Кремень В.Г. *Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Розвиток. Результати.* / В. Г. Кремень. – К.: Грамота. 2005. – 448 с.
9. Кремень В.Г. *Філософія людиноцентризму в освітньому просторі [монографія]* / В.Г. Кремень; АПН України. - 2-ге вид. – Київ: «Знання України», 2010. – 519 с.
10. Ничкало Н.Г. *Науково-методичне забезпечення – ключова умова розвитку системи* // *Професійно-технічна освіта.* - 2006. -№2. – С. 12-14.
11. *Положення про організацію навчально-виробничого процесу в ПТНЗ.* Наказ МОН України №419 від 30.05.2006р.
12. *Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту).* Постанова КМ України від 20.01.1998 р. N 65. <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF>.
13. *Психологічний словник* / за ред. В. І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 215 с.
14. *Професійна освіта: словник: навч. посіб.* / уклад. С. Гончаренко, та. ін; за ред. Н. Ничкало. – К.: Вища шк., 2000. – 380 с.
15. Унт І.Э. *Индивидуализация и дифференциация обучения.* – М.: Педагогика. 1990 – 188[3]с.

Реферат

Педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих отделочников строительных / Институт профессионально-технического образования НАПН Украины

Татьяна Пятничук,

Научный сотрудник Института

профессионально-технического образования

Национальной академии педагогических наук Украины

КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

педагогические условия, профессиональная компетентность, обновление содержания, индивидуализация обучения, активизация, интегративный комплекс.

В статье обоснованы педагогические условия формирования профессиональной компетентности будущих отделочников строительных, необходимые в дальнейшем для разработки результативной технологии профессионального обучения: обновление содержания профессионального образования с учетом технико-технологических изменений в строительной отрасли; индивидуализация профессионального обучения на основе личностно ориентированных технологий; активизация учебно-познавательной деятельности учащихся; разработка интегративного учебно-методического комплекса профессионального обучения; усовершенствование системы контроля учебных достижений учащихся. Результаты научного поиска могут применяться в профессионально-технических учебных заведениях строительного профиля для эффективной организации учебного процесса.

Abstract

Pedagogical terms of forming of professional competence of future building / Institute of vocational formation of NAPN of Ukraine

Tetyana Pyatnitcuk,

*Fellow of the Institute of Vocational Education
of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*

KEY WORDS:

pedagogical terms,
professional
competence, updating of
maintenance,
individualization of
educating, activation,
integrative complex

Pedagogical terms are reasonable forming of professional competence of future building, necessary in future for development of effective technology of professional; maintenance of trade education taking into account changes in building industry; individualization of the vocational training on the basis of the personality oriented technologies; activation of educational-cognitive activity of students; development of integrative complex of the vocational training; improvement of the checking of educational achievements of students system. The results of scientific search can be used in vocational educational establishments of building profile for effective organization of educational process.

References

1. Babanskiy Yu.K. *Intensifikatsiya protsessa obucheniya / Yuriy Konstantinovich Babanskiy*. – M.: Pedagogika, 1989. – 560 s. – (Trudy deystvitelnyih chlenov i chlen-kor. AN SSSR).
2. Belyaeva A. P. *Didakticheskie printsipy professionalnoy podgotovki v proftehuchilishchah: metod. posobie / Antonina Pavlovna Belyaeva*. — M. : Vysshaya shkola, 1991. — 208 s.
3. *Velikiy tlumachniy slovník suchasnoyi ukraYinskoYi movi (z dod., dopov.) / uklad. I golov. red. V. T. Busel*. – K.; Irpin : VTF, «Perun», 2009. – 1736 s.
4. Goncharenko S.U. *UkraYinskiy pedagogichniy entsiklopedichniy slovník. Vid. 2-ge, dop. I vipravlene*. – Rlvne: «Volinski oberegi», 2011. – 552 s.
5. Goncharenko S. *Fundamentalni profeslynoyi osvIti – potreba chasu / Semen Goncharenko // Prof.-tehn. osvIta*. – 2005. - #1. – S. 5-6.
6. *Entsiklopediya osvIti. Gol.red. akademIk NAN I APN UkraYini, Prezident APN UkraYini V.G.Kremen*. KiYiv, YurInkom Inter, 2008. - 1037 s.
7. Kirsanov A.A. *Individualizatsiya uchebnoy deyatel'nosti kak pedagogicheskaya problema / A.A. Kirsanov*, - Kazan, 1982 – 224 s.
8. Kremen V.G. *OsvIta I nauka v UkraYini – Innovatsyni aspekti. Strategiya. Rozvitok. Rezultati.* / V. G. Kremen. – K.: Gramota. 2005. – 448 s.
9. Kremen V.G. *Filosofiya lyudinotsentrizmu v osvItnomu prostorI [monografIya] / V.G. Kremen; APN UkraYini*. - 2-ge vid. – KiYiv: «Znannya UkraYini», 2010. – 519 s.
10. Nichkalo N.G. *Naukovo-metodichne zabezpechennya – klyuchova umova rozvitku sistem // Profeslyno-tehnichna osvIta*. - 2006. - #2. – S. 12-14.
11. *Polozhennya pro organIzatsIyu navchalno-virobnichogo protsesu v PTNZ. Nakaz MON UkraYini #419 vId 30.05.2006r*.
12. *Polozhennya pro osvItno-kvalifikatsIyni rlvni (stupenevu osvItu). Postanova KM UkraYini vId 20.01.1998 r. N 65.* <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/65-98-p>
13. *Psihologichniy slovník / za ped. V. I. Voytko*. – K.: Vischa shkola, 1982. – 215 s.
14. *Profeslyna osvIta: slovník: navch. posIb. / uklad. S. Goncharenko, ta. In; za red. N. Nichkalo*. – K.: Vischa shk., 2000. – 380 s.
15. Unt I.E. *Individualizatsiya i differentsiatsiya obucheniya*. – M.: Pedagogika, 1990 – 188[3]c.